

Az ipar leleményességét a jelek szerint nem veszítette el, még a piaci réseket is megtalálta, a cikk részletessége talán a fiatal olvasóknak újdonságokat is ad, hiszen ezek a cikkek már kimentek a divatból, s nem nagyon találkozhattak velük. Nem csak a papíripar nem gyárt papír-

spárgát (talán csak a díszcsomagolásokhoz a környezetbarátság jegyében született szalagok a kivételek), de már a textiliparból is eltűntek szinte a paszományok is, ha nem is teljesen.

Tarján Ferencné

Egy kiállítás tárgyai, avagy adalékok egy 270 éven át működő felvidéki magyar papírmalom sorsához

Az ipartelepítő Spillenbergs Sámuel orvosdoktor emlékezete
Diószegi György Antal

„**Nyomdatörténeti és papírmerítési működő kiállítás**” nyílt meg 2007. február 7-én *Katulic László* festő-grafikus művész, *Mádi Lajos* nyomdamérnök, *Novokrescsenszkov Tamás* betűszedő (100 évnél régebbi nyomdászcsalád tagja) és *Szűcs M. Sándor* papírosmolnár tárlatlétrehozó munkája eredményeként a Pestszentimrei Községi Házban. Március 2-ig péntekenként, szombatonként (előzetes bejelentkezés alapján) a papírmerítés, betűöntés, betűszedés, nyomtatás tudományával ismerkedhetnek az érdeklődők.

Dr. Benyák Ferenc nyomdagéptervező-mérnök tartotta a nyitóbeszédet, melyben történeti áttekintést adott a papírgyártás történetéből. A nyomda- és papírtörténeti ismeretek mellett a papírmerítés és nyomtatás folyamatával is megismerkedhettek a résztvevők.

A tárlókban kiállított különböző méretű olombetűk, öntőformák díszléniaiák *Mádi Lajos*, *Novokrescsenszkov Tamás* és *Szűcs M. Sándor* magángyűjteményét képezik. A kiállított nyomdászati tárgyak többsége családi örökségként háromlott *Novokrescsenszkov Tamásra*.

Szűcs M. Sándor papírmerítési művelete számos látogatót vonzott. A gyártás alapanyaga a cellulóz: a karton formájában meglévő anyagot őrlőgép aprítja egy vízzel teli kádba. A vízben lévő anyag sűrűségétől függ az előállított papír vastagsága. A merített papír igényes

és érdekes látványa egyre népszerűbb: képeket, verseket, idézeteket rányomva a kirakodóvásárok állandó és közkedvelt szereplője.

Egy méltó utód emlékeztetése révén igazi kuriózummal ismerkedhettek meg a látogatók a magyar papírgyártás 400 éves múltját illetően. *Spillenbergy György* (1932–2000.) hagyatékából több tárgy került kiállításra e tárgykör bemutatása érdekében.

Magánszemélyként elsőként alapított Magyarországon papírmalmot *Spillenbergy Sámuel* (1573–1654.) lőcsei orvos, aki Szepesolasziban született. Lőcse város szenátora, Szepes vármegye első választott megyei orvosa volt.

1615. október 2-án kelt az a papírmalom létrehozását – Lőcse városának ugyancsak e tárgyban ez év január 2-án kiadott engedélyét – átíró királyi szabadalom, mely engedélyezte *Spillenbergy Sámuel* számára a Lőcséhez tartozó Tapolca völgyben a régi gabonamalom átalakításával papírmalom létrehozását. Ellen-tételezésként évi 40 forint fizetésére kötelezte a doktort a kincstár részére. Különös kegyelemből elrendelte a királyi engedély, hogy a Felvidéken 40 éven belül senki más ilyen jogsítványhoz ne juthasson.

Az orvosdoktor a papírgyárát az egykor a Tapolca-patak mellett állott, de elpusztult gabonaőrli malom helyén létesítette. A télen sem befagyó, tiszta vizű patak tette alkalmassá a helyet a virágzó vállalkozás létrehozására. A papírmalom által gyártott papírt Lőcse városa, később pedig a család címerének vízjelével látta el az alapító.

A kiválóan üzemeltetett és gazdaságilag sikeres szepestapolcai papírmalom igen kiváló minőségű papírt állított elő. Megbecsült orvosként olyan ipartelepnek volt megteremtője, melyből abban az időben másik még

nem állott fenn. E papírgyár szállított papírt a lőcsei Brewer-nyomdának, Kassára, Bártfára, a szomszédos vármegyékbe, sőt még Debrecenbe is.

1697. augusztus 13-án Bécsben I. Lipót rendeletet adott ki a Szepestapolcán lévő papírmalom birtokjogának Lőcse városa részére való biztosításáról. Ezt követően nem a Spillenbergy-család, hanem Lőcse tulajdonát képezte a papírmalom. 1785-től pedig a kincstár üzemeltette.

Kortársa, *Xylander István* a közösség anyakönyvébe írt sorai szerint „*az igen híres és kitűnő Spillenbergy Sámuel orvosdoktor úr, a Lőcsén, Szepes megyében és másfelé is működő szerencséskezű orvos épített elsőként papírmalmot a lőcsei Teplicen. Adja Isten, hogy a tudományoknak ezt a páratlan segítőszert szülővárosunk és utódaink minél tovább használhassák.*” Az óhaj teljesedett: 1885-ben még létezett ez az 1615-ben létesített papírgyár. Tűz semmisítette meg 1885-ben a nevezetes papírgyárát, a lakóházak nagy részével együtt. Európai viszonyok között is páratlanul hosszú ideig volt képes eredményesen működni, a közművelődést szolgálni a szepestapolcai papírmalom.

Századok múltán is felemlgették e papírmalom alapítási tettét. 1748-ban *Simonchicz Ince* a Nagyváradon megjelentetett *Dissertatio de ortu et progressu litterarum in Hungaria* című művében ír *Spillenbergy Sámuel* papírmalmáról. A Vasárnapi Újság az 1861. október 20-án megjelentetett 42. számában Szepes vármegyét ismertetve felemlgette Spillenbergy papírgyár alapítását. Az orvosdoktor papírmalom-alapítása fényes ipartörténeti érték a magyar papírgyártás történetében.

Az orvos több leszármazottja, a *Lőtsey Spielenbergy* nevet használva a XVIII–XIX. századi Erdélyben (Kolozsvár, Nagyenyed, Marosvásárhely) nyomdászati tevékenységgel, könyvkötéssel, könyvkereskedéssel, lapkiadással foglalkozott.

Egy régi, sokrétű tudást igénylő értékhordozó szakma megbecsülése volt e tárlat célja, és látva az érdeklődők nagy számát, ezt el is érte a kiállítás.